

i dr. Engliše. Přitom je značná pozornost věnována tzv. „operacím na volném trhu“, o kterých se již obšírně mluvilo také v kapitole VI, kde se píše, že „by se mohlo zdát, že to bylo osobní tragédií dr. Engliše, že právě on sám v r. 1934 tyto operace na volném trhu zavedl nepřímo, totiž zřízením Československého reeskontního a lombardního ústavu“ (str. 202), kdežto v několika předcházejících letech proti nim bojoval. Toto tvrzení se mi zdá značně přehnané. I když intervenční nákupy dílčích dluhopisů státních a komunálních Čs. reeskontním a lombardním ústavem vedly k zvýšení likvidity bank, k přípravě konverse státního dluhu apod., přece se jen tato opatření lišila od operací na volném trhu, jak je navrhoval dr. Macek a proti nimž se stavěl Engliš. Macek říká: „Výdej bankovek za dílčí dluhopisy dodá národnímu hospodárství tolik dlouhodobých peněz, kolik jich potřebuje. Když by se pak objevily některé příznaky přílišného nadbytku peněz, může cedulová banka prodejem dluhopisů zase oběh hotových peněz zmenšit podle potřeby. Tomuto nakupování a prodávání dílčích dluhopisů cedulovou bankou se říká „operace na volném trhu“ (Josef Macek, Cesta z krize, Praha 1935, str. 61—62). Z citátu je zřejmo, že Macek vidí v operacích na volném trhu především nástroj k rozmnožení obíhajících peněz, při čemž na rozdíl od eskontu směnek a lombardu jde v tomto případě o úvěrové peníze dlouhodobé, jichž by mohlo být využito k veřejným investicím. Opatření, prováděná Reeskontním ústavem, se však od takového pojetí lišila, neboť zde nešlo o rozmnožování oběživa přímo při intervenčních nákupech dílčích dluhopisů, jak to navrhoval Macek a jeho stoupenci, nýbrž nákupy se prováděly především z prostředků povinných vkladů bank. Lze tedy těžko předpokládat, že by tu Engliš dělal něco, co by odporovalo jeho názorům tak, že by se to dalo označit jako jeho „osobní tragédie“.

Pokud jde o druhou československou devalvaci z r. 1936, uvádějí autoři, že Engliš ji zásadně odmítal, že však demisi nepodal (str. 292). Engliš však po druhé devalvaci podal žádost vládě, aby tlumočila jeho demisi prezidentu republiky (viz o tom J. Kolařík: Peníze a politika, Praha 1937, str. 564 a n.). Vláda o žádosti guvernérově jednala a usnesla se, že tuto demisi nedoporučí. A Engliš, jemuž — jak se zdá — šlo především o to, aby se ujistil důvěrou vlády, zůstal. Pokud jde o postoj Živnobanky k druhé devalvaci, je zřejmý z klidného postoje „Národních listů“ na rozdíl od polemik vedených při devalvaci v r. 1934. Živnobanka se totiž před druhou devalvací zajistila, její průmyslový concern se zásobil surovinami na dlouhou dobu a byla provedena i jiná zajišťovací opatření, takže si při druhé devalvaci Živnobanka bohatě vynahrádila ztráty, které utrpěla při devalvaci v r. 1934.

V posledních oddílech knihy (III a IV) je pro úplnost stručně vylíčen vývoj peněžního oběhu a úvěru v období německé okupace a v prvních letech po osvobození po r. 1945. Z poslední části je zřejmé, jak odpor buržoasie před únorem 1948 brzdil reorganizaci peněžnictví a úvěrové soustavy, která mohla být prováděna jen pomalu a po etapách.

Veelku je třeba vydání knihy hodnotit kladně, zejména proto, že zaplňuje mezeru v naší ekonomické literatuře a přináší mnoho materiálu z této oblasti našimi ekonomy dosud zanedbávané. Kniha dává řadu podnětů k dalšímu vědeckému zkoumání otázek peněžní a úvěrové soustavy.

František Loula

Nad dvěma sborníky proti revizionismu

V. I. Lenin: *Proti revizionismu*, SNPL 1958, str. 323. *Jednotně proti soudobému revizionismu*, SNPL 1958, str. 323.

V. I. Lenin v úvodu své práce „Marxismus a revizionismus“ cituje Hobbesův výrok o tom, že „kdyby se geometrické axiomy přičly zájmům lidí, lidé by je jistě vyvrátili“. Tímto výrokem jsou vyjádřeny výstižně zkušenosti všech pokrokových lidí, kteří v minulosti často zápasili o uznání pravdivých poznatků — zvláště když tyto ohrožovaly pozice vládnoucích tříd. Vzpomeňme příkladu Galileje, Koperníka a jiných. A je jen samozřejmé, že učení Marxovo, které dokazuje, že soudobý kapitalistický řád bude nevyhnutelně nahrazen řádem novým, že toto učení si muselo vybojovat na své dráze každý krok. Buržoasie, její ideologové i policejní orgány, věnovaly mnoho úsilí na vymýcení vědecky zdůvodněného učení dělnické třídy — marxismu a jeho rozvinutí v údobí imperialismu — leninismu.

I když se buržoasie nepodařilo zastavit rozmach dělnického hnutí a zabránit vítězství marxismu v něm, snažila se a snaží se podporovat všechny pokusy, které by vědecký světový názor zbavily jeho revolučního jádra. Proto všechny oportunistické směry v dělnickém hnutí vždy nacházely podporu buržoasie a jí objektivně sloužily. Nezálzele na tom, zda představitelé oportunistických směrů v dělnickém hnutí byli osobně subjektivně upřímnými stoupenci zájmů dělnické třídy či nikoli. Proto např. Lenin věnoval mnoho článků a projevů otázce

objektivní škodlivosti oportunistických názorů, jak to ukazuje řada prací ve sborníku „Lenin proti revizionismu“.

Vydání sborníku je důležité dnes, kdy Deklarace představitelů komunistických a dělnických stran obrátila pozornost revolučního dělnického hnutí k boji proti revizionismu. Deklarace zdůrazňuje nezbytnost překonat revizionismus a dogmatismus v řadách komunistických a dělnických stran. Revizionismus a dogmatismus v dělnickém a komunistickém hnutí mají dnes stejně jako v minulosti mezinárodní charakter. „Komunistické strany, odsuzující dogmatismus, považují v současných podmínkách za hlavní nebezpečí revizionismus. . .“ Tomuto cíli slouží soubor polemických článků bratrských komunistických stran „*Jednotně proti soudobému revizionismu*“, který se zabývá projevy soudobého revizionismu, odráží situaci v dělnickém hnutí po II. světové válce až do současnosti.

Statí uvedené v obou sbornících nejenže vyvracejí nejtýpější revizionistické názory minulosti a současnosti, rozebírají jejich kořeny, ale dovozují i metodický návod, jak bojovat proti revizionismu za tvůrčí rozvoj leninismu v teorii i politické praxi komunistických stran.

Boji proti různým formám revize a ustrnulého chápání Marxova učení v ruském a mezinárodním dělnickém hnutí věnoval Lenin 25 let — až po první léta sovětské vlády. Jeho stateč, články a dopisy napsané v období let 1899—1923 — z nichž podstatná část je shrnuta v citovaném sborníku — ukazují, za jak vážné nebezpečí považoval Lenin revizionismus. Zásadním přínosem se stal Leninův rozbor ekonomických, sociálních i gnoseologických kořenů revizionismu. Jednou ze základních myšlenek sborníku jest, že vznik a rozšíření revizionismu zákonitě souvisí s nejvyšším stádiem kapitalismu, s imperialismem. Vytváří se v dělnickém hnutí v období přechodu od kapitalismu volné soutěže k imperialismu, v době rozmachu dělnického hnutí. Vítězství marxismu, který v této době ovládl dělnické hnutí, přitom nepřítelem marxismu změnit formy boje, vystupovat ne již otevřeně, proti učení K. Marxe, nýbrž snažit se pronikat do dělnických stran zevnitř v rouše marxismu a takto je rozkládat. Sociální oporu v dělnickém hnutí nachází revizionismus v privilegované vrstvě dělnické aristokracie a byrokracie, která se spojuje s buržoasií proti mase proletariátu a všem vykořisťovaným. Revizionismus ovlivňuje zejména tu část dělnictva, která přechází do průmyslové výroby z malovýroby — at' řemeslné či zemědělské a přináší si s sebou své smýšlení. S třídními kořeny v přímé souvislosti působí kořeny *gnoseologické*. K nim patří neschopnost jednotlivců i skupin pochopit dialektickou jednotu rozpornosti plného společenského vývoje, nesprávné přeceňování či zveličování jedné stránky společenských jevů či procesů, absolutizování dílčích stránek společenského vývoje, vzdvihování vedlejších jevů a opomíjení hlavních atd. Možným gnoseologickým zdrojem revizionismu může se ovšem stát i relativizování poznanych zákonitostí společenského vývoje — tak jako jejich absolutizování vede k dogmatismu.

Z Leninových prací otištěných ve sborníku, je třeba se učít metodě kritiky protimarxistických směrů, tomu jak Lenin co nejprecisněji rozebírá obsah a tvárnost kritizovaného směru.

Leninův boj s pokusy o každou revizi marxismu je základním poučením pro celé mezinárodní dělnické hnutí. Proto se budou ke studiu článků ve sborníku vracet všichni, kdož chtějí úspěšně bojovat proti revizionismu v současné době. Neboť bez studia a samostatného zaplnění se nelze zaujmout uvědomělé stanovisko. Má-li být boj proti soudobému revizionismu veden úspěšně, je nutné vycházet z rozboru situace, v níž vzniká a za které působí. Jen takový přístup je v duchu Leninovy směrnice — konkrétní analýzy konkrétní situace. Tak činí bratrské komunistické a dělnické strany při své polemice s programem VII. sjezdu Svazu komunistů Jugoslávie.

Hledal-li by čtenář ve sborníku „*Jednotně proti soudobému revizionismu*“ novou podstatu soudobého revizionismu, nenajde ji, neboť dnešní revizionismus se svým třídním obsahem neodlišuje od onoho z konce minulého a počátku našeho století. Ne nadarmo čínské stati označují program SKJ „soudobým novobernsteinismem“. Soudobý revizionismus je novodobým ne proto, že by cokoli měnil na své podstatě, nebo, že by přinášel nějaké původní myšlenky, ale proto, že křísí starý oportunismus v kvalitativně novém historickém období mezinárodního dělnického hnutí — přechodu od kapitalismu k socialismu ve světovém měřítku.

Zdůrazňujeme-li ohlas marxistických stran na VII. sjezdu Svazu komunistů Jugoslávie společnou podstatou starého a soudobého revizionismu, neznamená to, že bychom měli opomíjet odlišnosti v postavení dnešního revizionismu, které vyplývají z existence světové soustavy socialismu, jejíž rozklad a zničení je hlavním cílem revizionismu v současnosti. Proto útočí soudobý revizionismus na jednotu socialistických zemí, proti vedoucí úloze SSSR a KSSS. Proti obecným zkušenostem výstavby socialismu, které se staly závazné pro mezinárodní dělnické hnutí, přeceňuje revizionismus specifické rysy té které země v rozvíjení světové proletářské revoluce a absolutisuje tendenčně některé záporné zkušenosti KSSS. Vzhledem k no-

vému poměru třídních sil ve světě, zcela zákonitě je revizionismus nucen se ještě rafinovaněji maskovat (viz nejrůznější teorie o „morální obrodě“ kapitalismu atd.). Proto je i tak nebezpečný jugoslávský revizionismus, který opíraje se o staré ideové dědictví Bernsteina, Kautského, Hilferdinga aj., rozšiřuje revizi marxismu na úsek výstavby socialismu a komunismu, kde přejímá některé názory Trockého a Bucharina.

Ze současného stavu revolučního dělnického hnutí vyplývají i hlavní zvláštnosti nynější etapy boje proti revizionismu. Za Lenina celé mezinárodní dělnické hnutí, II. internacionála byla zachvávena oportunistem. Až na ojedinělé skupinky (např. těsnáci v Bulharsku, spartakovci v Německu aj.) jediná bolševici stáli na pozicích revolučního marxismu. Dnes je situace zcela jiná; 78 komunistických a dělnických stran zastává leninské stanovisko v revoluční teorii. Svědčí o tom citovaný již sborník, ale i projevy zástupců těchto stran na nedávném XXI. sjezdu KSSS. Mimo SKJ, který je jedinou stranou, jejíž vedení dnes propadlo revizionismu, hlásali revizionismus v období po XX. sjezdu KSSS menší skupiny uvnitř některých komunistických stran (v USA, Dánsku, Holandsku aj.) nebo jednotlivci jako Henri Lefébvre, Pierre Hervé, Giolitti a jiní.

Komunistické strany vedeny nutností dosáhnout jednoty mezinárodního dělnického hnutí a především jednoty komunistických stran, vystoupily s leninskou nesmiřitelností (jak dokumentuje sborník) proti revizionistickým názorům jugoslávských vedoucích představitelů SKJ.

V důsledku zásadního vystoupení komunistických stran nepodařilo se jugoslávským revizionistům přenést své názory do zemí socialistického tábora a narušit tak jejich jednotu. Boj proti revizionismu se stal přínosem pro mezinárodní dělnické hnutí i v jiném smyslu: vyjasnil mnoho ideologických otázek v komunistickém hnutí, potřel a utlumil maloburžoasní názory, které mají ještě zřivnou půdu ve středních vrstvách lidově demokratických zemí a znemožnil, aby se tyto názory staly základem politického seskupení třídně nepřátelských a kolísavých živlů v uskutečnění různých podvratných akcí.

Také u nás jako v ostatních zemích lidové demokracie se projeví v uplynulých letech revizionistické tendence u některých příslušníků středních vrstev a části inteligence, která se nezbavila ještě zcela maloměstských názorů. U příslušníků našich uměleckých kruhů vyplývaly projevy revizionismu většinou z jednostranného přecenení chyb a nedostatků v období rozšíření kultu osobnosti.

Revizionistické tendence se u nás projeví nejen mezi uměleckými pracovníky a v literárních časopisech, ale i ve filosofických pracích. Tak např. úvodní stať s. Kosíka ve sborníku „Filosofie v dějinách českého národa“ ukazuje, že autor opouští zásady historického materialismu. Tendence odklonu od marxistického přístupu k objektivistickému shromažďování a popisu faktů a procesů se projeví v posledních letech nejen v oblasti filosofické (na příklad soudruzi Tondl, Tlustý atd.) i v ostatních vědních oborech (např. oživení morganismu).

Tyto revizionistické názory zůstaly u nás poměrně ojedinělé, protože naše strana od počátku důrazně vystupovala i proti drobnějším projevům revizionismu.

Boj proti revizionismu a pozůstatkům nemarxistických názorů zdaleka není skončen. Všechny pracovníky ideologické oblasti čeká zde ještě hodně důsledné práce. Nejen v potírání nesprávných názorů, ale současně v boji s nimi rozvíjet dále marxisticko-leninskou teorii v úzké spojitosti s praxí výstavby socialismu a komunismu. Oba sborníky jsou dobrými pomocníky na této cestě.

Dagmar Cahová

ZE ŽIVOTA KATEDRY DIALEKTICKÉHO A HISTORICKÉHO MATERIALISMU

Příprava sociologického průzkumu na katedře dialektického a historického materialismu. Konečným cílem marxistické teorie je pomoc revoluční praxi. Aby teorie potřeby praxe znala a mohla na ně správně odpovídat, musí být v neustálém styku s ní. Za jednu z důležitých forem spojení teorie se životem našeho pracujícího lidu považujeme i sociologický průzkum. Může být jedním z prostředků při plnění úkolu, který život před nás postavil: odhalovat zákonitosti vývoje socialistické společnosti a umožnit tak jejich využití praxí socialistického budování. Členové katedry, kteří se zabývají speciálně otázkami historického materialismu, vytvořili proto na podnět vedoucího katedry prof. Riedla v dubnu 1958 zvláštní skupinu, která by prováděla sociologický průzkum. Jejími členy jsou prof. Riedel jako vedoucí, dále soudruzi Jásek, Macků, Steiner a Smrčka.